

 [instagram.com/harmonija_knjige](https://www.instagram.com/harmonija_knjige)
 [facebook.com/harmonija_knjige](https://www.facebook.com/harmonija_knjige)
www.harmonijaknjige.rs

NASLOV ORIGINALA:
David McWilliams
Money: *The Story of Humanity*

Copyright © David McWilliams, 2024
All rights reserved.
Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2025

ZA IZDAVAČA:
Marko Sabovljević

UREDNIK:
Marina Sabovljević

PREVOD:
Tamara Jorgovanović

LEKTURA I KOREKTURA:
Borka Slepčević

DIZAJNER KORICA:
Siniša Subotić

ŠTAMPA:
Alpha print, Zemun

TIRAŽ:
1.000

IZDAVAČ:
Publik praktikum, imprint Harmonija
Dobrovoljačka 10/I, Zemun
office@publikpraktikum.rs
011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA:
2025

Sva prava su zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući foto-kopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

DEJVID
MAKVILIJAMS

NOVAC

HARMON**IA**NIJA

Za Šan, zbog svega

SADRŽAJ

PREDGOVOR	9
UVOD	11
PRVI DEO: DREVNI NOVAC.	21
1. POČECI NOVCA	23
2. POKRAJ VAVILONSKIH REKA	30
3. OD UGOVORA DO NOVČIĆA	39
4. NOVAC I GRČKI UM	48
5. CARSTVO KREDITA	59
DRUGI DEO: SREDNJOVEKOVNI NOVAC	79
6. SUMRAK FEUDALNE EKONOMIJE	81
7. SARACENSKA MAGIJA	93
8. IZ TAME NA SVETLOST	107
9. BOŽJI ŠTAMPAR	125
TREĆI DEO: REVOLUCIONARNI NOVAC	143
10. NEVIDLJIVI NOVAC	145
11. OTAC MONETARNE EKONOMIJE	161
12. BISKUP OD NOVCA	173
13. NOVAC I AMERIČKA REPUBLIKA	187
ČETVRTI DEO: MODERNI NOVAC	201
14. EMPIRIZAM I RAZVOJNA EKONOMIJA	203
15. TRAGANJE ZA NOVCEM	216
16. PUT OD ŽUTE CIGLE	231
17. MODERNISTIČKI NOVAC	244
18. U AMBISU	256

PETI DEO: NOVAC BEZ OBAVEZA	273
19. KO KONTROLIŠE NOVAC?	275
20. PSIHOLOGIJA NOVCA	292
21. EVOLUCIJA NOVCA	304
ZAHVALNICA	318
BELEŠKE	321
O AUTORU	331

PREDGOVOR

Jedna od fascinantnih stvari vezanih za ovu knjigu jeste način na koji povezuje novac s važnim istorijskim događajima za koje verovatno nikada ne biste pomislili da imaju veze s njim. Čak i ako ste znali da su neki rimski imperatori finansirali svoj stil života obaranjem vrednosti valute, verovatno nikada niste uočili koliko je pad Rimskog carstva bio povezan s devalvacijom. I ko je imao pojma da je Čarls Darwin izgubio bogatstvo na špekulacijama s akcijama železnice i da je njegova teorija evolucije proizašla iz interesovanja za ekonomiju? Dejvid Makvilijams nije samo napisao istoriju inovacija u novcu i finansijama. On je stvorio novi ubedljivi argument o značaju te istorije.

Suština njegovog argumenta je sledeća: gde je prisutan novac – i finansijske inovacije – javljaju se razne vredne stvari kojih nema tamo gde su novac i finansijske inovacije odsutni. Spoljna trgovina je očigledan primer, ali ima i nekih mnogo manje očiglednih. Recimo, istorija finansijskih inovacija prilično se uredno preslikava na istoriju umetnosti – barem onako kako se istorija umetnosti konvencionalno shvata. Svaki putnik koji je išao na hodočašće po svetinjama zapadne civilizacije – u antičku Grčku, renesansnu Firencu, Holandiju iz 17. veka – u stvari je, a da to nije ni znao, obišao istoriju finansijskih inovacija. Svaki veliki umetnički bum pokrenut je pronalaskom neke vrste zamene kreditnog rizika.

Makvilijamsovo skiciranje finansijskih inovatora je još jedan izvor oduševljenja. Čini se da postoji neko čvrsto pravilo da su muškarci – a čini se da su to uvek bili muškarci – koji se bave finansijskim inovacijama upravo oni za koje se nadate

da ih vaša ćerka nikad neće upoznati. Johan Gutenberg, papa Pije II, Džon Lo – Makvilijamsov narativ je štafeta koju nose varalice i predaju je nitkovima, a oni zatim prevarantima. Tim za novac ima jedinstveni talenat da zadobije poverenje drugih ljudi i da radi nove stvari s njihovim novcem.

Poverenje prirodno postaje centralna tema na ovim stranama. Različiti izumi u novcu i finansijama – kovanice, bilansi, dvojno knjigovodstvo, rezervne valute, papirni novac, centralne banke, hipoteke i tako dalje, a svaki od njih je vrsta poverenja koje ima sposobnost da preživi ma koliko da ga zloupotrebljavaju. U istom trenutku kada su Holanđani upali u svoju čuvenu tulipomaniju, na primer, izmislili su obveznicu bez dospeća – kredit koji se nikad ne vraća. „Možete li zamisliti”, pita Makvilijams, „koliko poverenja u novac mora da postoji u društvu da bi ljudi finansirali zajam za koji znaju da u stvari nikad neće biti otplaćen, a ipak smatraju to mudrim oblikom štednje?” Kao da smo se svi prećutno složili da je finansijsko poverenje, čak i ako će često biti iznevereno, pre više vredno da bi se odbacilo.

Kriptovalute su očigledan najnoviji obrt u ovoj priči. Rođene iz nepoverenja prema vladama i bankama, na kraju su na uobičajen način replicirale istu potrebu za poverenjem. Makvilijams vidi to što se trenutno dešava u istoriji novca kao rat za pravo na poverenje. „Najveća bitka narednih godina”, piše, „biće između privatnog novca koji izdaju privatni entiteti i javnog novca koji izdaju organi države u ime građana.” Šta god da nosi budućnost, Makvilijamsu treba verovati na tu temu. Nekome moramo.

Majkl Luis, maj 2024.

UVOD

Novac pada s neba

Zamislite kako novac pada s neba. Da li biste gurnuli neku desetnicu u džep pre nego što nekome kažete? Većina nas bi verovatno uzela nekoliko novčanica pre nego što obavesti vlasti.

Ovo bi bila reakcija na koju se Hitler oslanjao kada je na vrhuncu Drugog svetskog rata planirao da iz vazduha baci milione funti širom Britanije. Hitler je razumeo šta znači kad novac izgubi vrednost. Živeo je u vreme hiperinflacije u Vajmarskoj Republici i bio svestan da je novac neprevaziđeno oružje. Novac može destabilizovati zemlju, a to je pogled koji je delio sa svojim ideološkim neprijateljem Vladimirom Lenjinom, koji je smatrao da se društvo najlakše podriva ako se „obezvredi njegova valuta”.

U intervjuu objavljenom 23. aprila 1919. u londonskom *Dejli kroniklu* Lenjin je rekao da je imao plan da snizi moć novca kako bi uništio ono što je ostalo od stare ruske države posle Oktobarske revolucije 1917:

Naše ministarstvo finansija svakodnevno je izdavalo stotine hiljada novčanica rubalja... sa svesnom namenom da uništi vrednost novca... Najlakši način da se uništi sam duh kapitalizma jeste da se zemlja preplavi banknotama velike vrednosti bez ikakvih finansijskih garancija. Novčanica od sto rubalja gotovo je bezvredna u Rusiji. Uskoro će čak i najprostiji seljak shvatiti da je to samo parče papira... i velika iluzija o vrednosti i moći novca na kojoj je zasnovana kapitalistička država biće uništena.⁽¹⁾

Hitler i Lenjin su možda ideološki bili na suprotnim stranama, ali su obojica razumela fenomenološku moć novca: podrijet ga i podrićete strukturu društva. Plan da Luftvafe baci milione banknota na Britaniju držan je u strogoj tajnosti i za njega je znalo samo nekoliko najviših nacista. Iako bi se neki poštteni kraljevi podanici obratili vlastima, Hitler se oslanjao na to da bi mnogi građani Britanije sakrili nekoliko novčanica ispod dušeka. Računao je na to da pripadnike naroda koji je Napoleon čuveno označio kao „naciju dućandžija” opsednutu novcem okrene jedne protiv drugih. Puštanjem falsifikovanog novca u opticaj širom zemlje, inflacija bi probila sistem, naročito zato što je toliko britanskih ekonomskih resursa bilo usmereno na rat. Trgovalo se samo malom količinom robe široke potrošnje i osnovnih namirnica, pa su cene bile nestabilne. U takvim uslovima oskudice, priliv novog novca bi podigao britanske cene nebu pod oblake i izazvao strah. Hitler se nadao da će se do tada tihi i poslušni Britanci uspaničiti, a haos koji bi usledio uzdrmao bi njihov duh *blitza*, ugrožavajući ratne napore.

Julia 1942. Hitlerovo novo oružje pušteno je u proizvodnju. Trebalo je da to bude najveća operacija falsifikovanja koju je svet ikad video. Komandantima koncentracionih logora poslat je telegram da okupe štampare, gravere, umetnike, koloriste, slagače, stručnjake za papir i bivše bankarske činovnike. Operacija je takođe zahtevala matematičare i razbijače šifara da dešifruju niz brojeva na funtama. Očajna povorka traumatizovanih, iznemoglih muškaraca pristizala je u Zahsenhauzen iz ostalih logora u čitavom Trećem rajhu. Ove sto četrdeset dve duše imale su zadatak da razbiju Banku Engleske.

Falsifikatori iz koncentracionih logora odštampani su 132.610.945 lažnih funti, što je ekvivalent od oko sedam i po milijardi funti u današnjem novcu.⁽²⁾ Bacanje tih novčanica na Britaniju zahtevalo je da eskadrile nemačkih bombardera stoje Hitleru na raspolaganju kada je plan kovan u maju 1942, ali se do trenutka kada su 1943. lažne novčanice bile spremne ratna situacija promenila.⁽³⁾ Nemačka je gubila na bojnopolju, resursi Luftvafe bili su rastegnuti na Rusiju

i avioni su bili previše potrebni u ratu da bi se bavili masovnim isporukama.

Za razliku od Hitlera, koji nije kontrolisao Englesku banku, Lenjin je mogao da aktivira zvaničnu rusku kovnicu novca da raširi haos koji je priželjkivao. Obojica su imala sličan cilj: želeli su da, kao što je Lenjin rekao, poljuljaju „veliku iluziju o vrednosti i moći novca”. Oba diktatora, dva demonska posmatrača psihologije, razumeli su ljudsku slabost, dinamiku mase i dubine do kojih ljudi mogu da se spuste.

Novac može biti moćniji od religije, ideologije ili vojski. Petljajte se s novcem i petljaćete se s nečim mnogo većim od cena, inflacije i ekonomije – petljaćete se s glavama ljudi. Priča o Hitlerovom krivotvorenju rasvetljava moć novca.

Slepa tačka ekonomista

Moje pleme je otelo globalnu diskusiju o novcu. Kao prvo-sveštenici nove religije, mi ekonomisti smo uzeli na sebe da narodu objasnimo misterije novca. Moja karijera monetarnog ekonomiste počela je u Centralnoj banci Irske, u samom tabernaklu, gde se novac magično pojavljuje u vazduhu. Slično kao što katolički sveštenik u svetom pričešću pretvara hostiju u telo Hristovo, centralni bankari uzimaju bezvredan papir i pretvaraju ga u novac. Kao čudo, to je impresivno. Ali da li je realno? U stvari, novac je apstraktan i vrednost dobija sve dok mi ostali (ili dovoljan broj nas) verujemo u nju. Novac je, kao i vera, produkt ljudske mašte.

Iz Centralne banke sam prešao u investiciono bankarstvo, gde je taj novac koji je magično nastao u Centralnoj banci superpromenjen u drugu vrstu novca, zapaljivo obećanje koje nazivamo kreditom. Između njih, centralne banke i komercijalne banke upravljaju svetom novca i kontrolišu koliko je novca napolju, ko ga dobija i po kojoj ceni. Ove institucije su ključne za mehaničku priču o novcu i mogu da objasne kako se upumpava u ekonomiju. Ekonomisti mogu da vam kažu šta da radite ako ga je previše ili premalo. Ali razumeti njegov protok – kako novac teče ekonomskim sistemom – ne

obuhvata zanimljivi deo priče. Vodoinstalater bi mogao da razume kako voda teče kroz cevi, ali ne bi mogao da objasni zašto je neophodna za život. Najuzbudljiviji aspekt novca je ono šta nam čini: kako nas menja, šta nam omogućava da radimo i kako ističe naše najdublje potrebe – neke dobre, neke užasavajuće. Uprkos tome što sam godinama bio stalno plaćeni član plemena ekonomista, zaključio sam da većina ekonomista zapravo ne razume novac.

Oni oduzimaju novcu zabavnu stranu. Kao visoko emotivna supstanca, novac može biti transgresivan, seksi, opasan, menjati nam um. Novac je moć, dominacija, ali takođe može biti i oslobođenje. Novac kupuje nezavisnost. Novac nas motiviše i oslobađa energiju, a šta činimo s energijom kada je steknemo, na nama je. Neki žele da dele novac s drugima, drugi vole da ga skupljaju za sebe. Novac ne nameće ljudski moral; on ga povećava. Ako osoba veruje da je pohlepa dobra, ponašaće se tako i s novcem. Ako veruje u jednakost i ljudska prava, možda će koristiti novac da postigne te ciljeve. Poenta je da dok manifestujemo novac, on se menja kako se mi menjamo, i pritom menja nas.

Sviđalo nam se to ili ne, naš čitav svet se danas vrti oko ovog čudnog, izmišljenog pojma koji je Lenjin opisao kao „veliku iluziju”. Otkako je uveden pre više hiljada godina, novac je u centru moderne kulture – univerzalni jezik koji razumeju i bogati investitori koji žive u visokotehnološkoj Silicijumskoj dolini, i siromašni vozači rikši u Starom Delhiju.

Ljudi koji žive hiljadama kilometara daleko jedni od drugih, koji ne razumeju jezik ili običaje onih drugih, razumeju novac i razgovaraju preko njega. Novac je sila koja diktira protok ljudi, dobara i ideja širom sveta. Njime se mere naš trud i talenti, kao i budućnost. Kao što ćemo videti, jedna od najranijih karakteristika novca je stavljanje današnje cene na sutrašnjicu. Koja je kamatna stopa osim cene vremena izražena novcem? Kada uzmete hipoteku na trideset godina, iako ne prestajete nužno da razmišljate o tome, vi slikate sliku kakve bi vaše okolnosti mogle biti za trideset godina. U stvari, zamišljate svoju budućnost kroz novac.

Novac definiše odnos između radnika i poslodavca, kupca i prodavca, trgovca i proizvođača. I ne samo to: on definiše vezu između onog koji vlada i onog kojim se vlada, države i građanina. Novac otključava zadovoljstva, stavlja cenu na želju, umetnost i kreativnost. Motivirane nas da težimo, postizemo, smišljamo izume i rizikujemo. Novac takođe otkriva tamniju stranu čovečanstva i budi pohlepu, zavist, mržnju, nasilje i, naravno, kolonijalizam, koji je tako često bio vođen perspektivom ogromne finansijske dobiti. Novac je složen jer su ljudi složeni.

Magični instrument

Novac je genijalna tehnologija koju su ljudi izmislili kako bi nam pomogla da pregovaramo o sve složenijem i povezanim svetu. Zamišljanje novca kao instrumenta ili tehnologije nije ono kako obično mislimo na njega. Nije da ne razmišljamo o novcu: razmišljamo, i to verovatno više nego što bismo želeli. Novac nam je potreban da živimo, i zbog te neophodnosti, retko imamo luksuz da na drugačiji način razmišljamo o novcu. Ako nemate dovoljno para, zabrinuti ste kako da imate više. Ako imate gomilu para, brinete se da ih ne izgubite. Većina nas bi da ima malo više novca, i ako bismo mogli da smislimo lak način da do njega dođemo, verovatno bismo iskoristili tu opciju. Novac kupuje slobodu: suštinsko obećanje koje ga čini tako privlačnim je da, naoružani novcem, možete promeniti svoj svet tako što stičete veću kontrolu nad svojim životom.

S obzirom na centralnu ulogu novca u našim životima, retko razmišljamo o njemu konceptualnije. Ne prestajemo da se pitamo relativno jednostavna pitanja kao što su: Šta je novac? Odakle dolazi? Može li da nestane? Možemo li ga skupiti više? Možda je ovo odsustvo konceptualnog ispitivanja merilo istinskog uspeha novca. Sve dok teče i okreće svet, srećni smo što novac postoji bez zalaženja u detalje kako je nastao.

Kada smo u prošlosti pokušavali da objasnimo kako su se razvijali naši preci, često smo se usredsređivali na izvor energije ili fizičku tehnologiju koja je doprinela njihovom

napretku – na primer, pronalazak točka, otkriće uglja ili konstruisanje pluga. Ali šta s društvenim tehnologijama koje su nam pomogle da se organizujemo u potrazi za zajedničkim ciljevima jačanjem saradnje? Jedan od tih instrumenata bio je jezik, koji su ljudi razvijali desetinama hiljada godina kako bi komunicirali među sobom na sofisticiraniji, precizniji i saradnički način. Međutim, pojavom poljoprivrede pre nekoliko hiljada godina ta saradnja je zaista uzela maha. Prestavši da se druže samo s porodicom i najbližom rodbinom, ljudi su počeli da žive u mnogo većim naseobinama pored stranaca.

Svi smo čuli mantru da je novac koren sveg zla, pa ipak je novac i instrument mira. Umesto da ubijaju susede zbog hrane i imovine, novonaseljena ratarska društva naučila su da trguju koristeći novac. Novac je pružao alternativu, a ne razlog za rat. Kada možemo da razmenjujemo robu jedni s drugima i različitim plemenima po dogovorenim cenama, zašto bismo se mučili da ratujemo?

Trgovina je omogućila mirniju koegzistenciju među narodima, čak i među potpunim strancima iz različitih regiona i kultura. Nismo samo razmenjivali dobra već smo trgovali i usvajali ideje, norme i inovacije. Od uspostavljanja poljoprivrede, čovečanstvo je krenulo putem razvoja koji će kasnije dovesti do gradova, nacija i carstava s centralizovanim strukturama moći i društvene hijerarhije. Kao lovci-sakupljači vodili smo borbu s majkom prirodom, ali s kolonizacijom zemlje uspeli smo da stvorimo viškove hrane koje je država mogla da oporezuje. Smislili smo pisanje, geometriju, astronomiju, brojeve, matematiku, filozofiju, arhitekturu i političku teoriju – sve oruđe koje povezujemo s nečim što nazivamo civilizacija. Zupčanici ljudske civilizacije okretali su tehnološka dostignuća jedno za drugim; pripitomljavanje životinja; uzgajanje i unakrsna kultivacija raznih biljaka; poboljšani metod čuvanja hrane; distribucija i transport robe preko mora. Novac je bio jedna fundamentalna tehnologija, često previđana, koja je podržavala i nadahnjivala ljudski procvat.

Što su naša društva bila složenija, novac je postajao više ukorenjen. Rane civilizacije koje su usvojile novac stekle su

konkurentnu prednost nad drugima, što je dovelo do inovacija koje su radikalno izmijenile priču o modernom čovečanstvu. Videćemo da je novac remetilačka tehnologija, i da novi oblici novca neprekidno unapređuju stare sisteme u tekućoj monetarnoj evoluciji koja u povratnoj sprezi izaziva ekonomsku, društvenu i političku evoluciju.

Plutofite

Tokom proteklih pet hiljada godina, novac je duboko menjao čovečanstvo i naše odnose među sobom i sa ostatkom planete. On je verovatno *ona* odlučujuća tehnologija *homo sapijensa*. Evoluirali smo zajedno s novcem; oblikovali smo novac, ali je i on oblikovao nas. Antropolozi često nazivaju ljude „pirofitnom” vrstom, vrstom koju oblikuje vatra.⁽⁴⁾ Nit koja povezuje zapažanja u ovoj knjizi je da smo tokom poslednjih pet milenijuma postali – izvinjavam se lingvističkim čistuncima što sam izmislio ovu reč – vrsta *plutofita*, vrsta koja je prilagođavala novac i koja se prilagođavala novcu. Tokom četristo hiljada godina, tehnologija koja je najviše uticala na ljudski razvoj bila je vatra; tvrdnja ove knjige je da je ključna tehnologija koja je oblikovala čovečanstvo u poslednjih pet hiljada godina bio novac. *Bili* smo pirofitska vrsta, ali smo postepeno postali plutofitska vrsta. Ovo je knjiga o odnosu između radoznalog majmuna i čudesne tehnologije.

Za razliku od drugih tehnologija, novac je ništavan. Nalazi se u našim glavama i predstavlja vrednost, ali je suštinski bezvredan. Da bi novac funkcionisao, potreban je skok mentalne apstrakcije. Nimalo logično, novac je vredan ne kada ga ima malo, već u izobilju. U tom smislu podseća na još jednu čudesnu ljudsku tehnologiju: jezik. I jedno i drugo su fenomeni mase. Kao i s jezikom, što više ljudi koristi novac, on postaje vredniji. Na isti način kao što su dijalekti uključeni u veće, korišćenije jezike, tako su i različiti oblici novca, prvobitno zamišljeni za trgovinu unutar malih grupa, uključeni u veće, korišćenije i prilagodljivije oblike novca, od kojih je danas najistaknutiji američki dolar.

Centralno svojstvo novca – predstavljanje univerzalne vrednosti koju svako razume i prihvata – jedan je od kame- na temeljaca savremenih organizovanih društava. Novac se pokazao kao jedna od najzavodljivijih i najtrajnijih ideja u poslednjih pet milenijuma. S vremenom su svi drugi načini organizovanja složenih ljudskih društava – bilo da su to feu- dalni sistem zasnovan na zemljištu, aristokratske hijerarhije ili komunističke nirvane – na kraju zamenjeni društvima za- snovanim oko novca.

Od lovca-sakupljača do sakupljača podataka

Vi ćete se, dragi čitaoče, upravo upustiti u igru s ekonomi- stom koji je, pošteno je reći, postao pomalo skeptičan prema sposobnosti svog plemena da ispriča priču o novcu. Baciće- mo pogled na mnoge kulture koje su igrale ulogu u razvoju novca i posmatrati kako je svaka od njih uvodila svoje novi- ne. Videćemo da se poznavanje novca podudarilo s drugim inovativnim otkrićima kao što su pisanje, računanje, pravo, demokratija i filozofija. Ova koevolucija nameće pitanje: da li je novac bio razlog za druge razvoje ili su ti drugi razvoji doveli do evolucije novca? Šta je bilo kokoška, a šta jaje?

Počecemo u Africi s prvim arheološkim dokazima raču- nanja, koji mogu biti čak rudimentarno knjigovodstvo – ne nešto što obično povezujemo s kamenim dobom. Odatle se selimo do ranog novca u urbanim naseljima Mesopotamije oko 3500. pre nove ere. Videćemo da je grčka civilizacija, sa svojim pojmovima logike, demokratije i filozofije, bila potpo- mognuta trgovinom i kovanim novcem, a da veliko Rimsko carstvo nije izgrađeno samo na osvajanjima već i krediti- ma. Upotreba novca je opala u Evropi tokom ranog srednjeg veka, zajedno sa još nekim osnovama klasične civilizacije. Manjak novca u opticaju ometao je napredak. Ali ponovno pojavljivanje novca u 11. veku gurnulo je zapadnu Evropu ka napretku Firence, započevši renesansu i, kasnije, refor- maciju. Posmatraćemo novac u revolucionarnom dobu, od Holandske Republike u 16. i ranom 17. veku, do Američke i

Francuske revolucije u 18. veku. Tamniju stranu novca razotkriva evropska kolonizacija kada su interesi novca bili suprotstavljeni ljudskom dostojanstvu – i, nažalost, novac je pobedio. Ispitaćemo povezanost novca, liberalne misli i intelektualnog napretka u 19. veku, od Darvinovih teorija preko modernizma, pa sve do današnjih dana.

Videćemo da je svaki proboj u primeni novca – kao što je kamatna stopa, uvođenje kovanica ili pravljenje bilansa stanja – vodilo do daljih inovacija, a jedan razvitak bio lansirna platforma za drugi. Priče u svakom poglavlju morale su da budu selektivne i usredsređene na inovacije vezane za novac za koje verujem da pomažu da se objasni veza između novca i ljudskog napretka, a svaka gura napred priču o civilizaciji. Ovu knjigu napisao je u Dublinu, beli, gotovo ružičasti Irac. Da ju je neko drugi napisao negde drugde, priče bi bile drugačije, ali podjednako validne. Nadam se da ćete naći da su ove koje sam odabrao životne i zanimljive za čitanje kao što su meni bile za pisanje.

Usput ćemo sresti Kušima, prvu osobu čije je ime preživelo u pisanoj formi; Ksenofonta, prvog svetskog ekonomistu; imperatore Nerona i Vespazijana; i samog Isusa. Ući ćemo u svetove Dantea, Fibonačija, Gutenberga i Petra Velikog, i provesti vreme sa Džonatanom Sviftom, Šarlom Taleranom i Aleksandrom Hamiltonom, pre nego što svratimo do Čarlsa Darvina, Rodžera Kejsmenta, Džejmsa Džojisa i Džudi Garland. Pre sastanka s kriptovalutama, moraćemo da upoznamo najvećeg falsifikatora na svetu, pridružiti se haosu u studiju *Foks njuza* u Njujorku na dan kada je propao „Ber Sterns”¹ 2008. i upoznati ljude koji sada kontrolišu globalni novac.

U grčkoj mitologiji Zevs je kaznio Prometeja jer je dao ljudima vatru, tehnologiju tako moćnu da se plašio da ćemo njome nadjačati bogove. Grci su prepoznali da je ovladavanje vatrom označilo duboku promenu između ljudi i ostatka planete. Oni su smatrali da je čovek sačinjen od četiri elementa:

¹ Američka investiciona banka koja je propala tokom finansijske krize 2008. (Prim. prev.)

NOVAC

zemlje, vazduha, vatre i vode. Te sile su oblikovale njihov univerzum. Pre oko pet hiljada godina izumeli smo još jednu silu, peti element: novac. Ako je vatra bila prometejska sila drevnog sveta, novac je prometejska sila modernog. Pame-tan majmun je oblikovao svet, za dobro ili zlo, na način za koji verujem da bi bio nemoguć bez novca.

Priča o novcu je priča o samom čovečanstvu.